

Kære formand
Kære rådsmedlemmer
Kære medarbejdere i Institut for menneskerettigheder
Kære gæster

Slide: Tak

TAK. Tak for denne fantastiske pris. Tak for dette helt perfekte punktum for en helt vild rejse.

Tak til alle jer, der har været med. Til alle de hjælpsomme og nænsomme hænder, der har båret mig og min familie igennem dette. Og tak til min kæreste – Malene – for at være den, der holdt sammen på mig, når jeg var ved at miste grebet. Jeg ved, at dét har været hårdt arbejde ...

Jeg troede, at dét af være officer og analytiker var en overvejende akademisk øvelse – et spørgsmål om sort eller hvidt – rigtig eller forkert.

Jeg opdagede, at vi som soldater i Irak befandt os i den virkelighed, der var krigen. Vi valgte, at krigen var sin egen virkelighed – at den stod udenfor – ved siden af virkeligheden hjemme i Danmark. Vi valgte at den – fordi den var sig egen – krævede særlige handlinger af os.

Vi kan som soldater ingenting selv. Vi er afhængige af fællesskabet. Vi er afhængige af dén omsorg og støtte, vi kan vælge at vise overfor hinanden.

Og vi vidste, at andre var afhængige af os – mest af alt dem, der havde brug for vores beskyttelse – civile og tilfangetagne modstandere.

Og lige præcis dém, valgte vi at lukke øjnene for, da det virkelig gjaldt.

Da jeg sad og var frustreret over, at jeg ikke følte, at jeg ville være hverken begavet eller dygtig nok til at tale foran alle jer i dag, kom vores lille hundehvalp – hun hedder Søs, men vi kalder hende for Lis, for dét passer meget bedre til hende – op til mig. Hun var blevet skræmt af en bil og søgte tryghed og beskyttelse hos mig.

Hendes behov for nærhed og den nærhed, hun gav mig, gav mig ro og mindede mig om, at jeg af alle efterhånden burde have lært, at livet ikke handler om kun at vise de pæne sider frem. Det handler ikke om at imponere. Det handler ikke om, at man selv skal overvinde alle forhindringer – på egen hånd. Livet handler om fællesskab.

Slide: Fællesskab

I de samfund, som vi bygger sammen, laver vi instinktivt nogle fælles regler for, hvordan vi behandler hinanden. Regler, som sikrer, at vi viser hinanden respekt og omsorg.

Reglerne har vi i dag ophøjet til lov i det fællesskab, som vi – på baggrund af ubegribelige uhyrligheder i Anden Verdenskrig – skabte, og som vi her i Danmark kalder De Forenede Nationer.

Slide: FN

Vi var enige om, at vi i fællesskab ville kæmpe for, at kommende generationer ikke igen skulle opleve de rædsler og den nådesløshed, som alle parter i verdenskrigen påførte modstandernes civilbefolkninger.

Det handlede ikke om at regulere krigsførelsen. Den slags aftaler vi i andre fora som eksempelvis i Genèvekonventionerne. Nej – det handlede om at beskytte civilbefolkningerne.

Idealet var at sikre global lighed. At sikre, at mennesker, uanset hvor de måtte befinde sig, skulle sikres frihed og fred. Vi søgte i fællesskab at fjerne krigens rod og dens årsager.

Vi søgte i fællesskab at opløfte et princip, som skulle stå over alt andet. Hævet over nationale interesser. Hævet over statens interesser.

Vi skabte i fællesskab det, vi i dag kalder menneskerettighederne.

Slide: Menneskerettighederne

De fleste af os kan ikke gengive den præcise ordlyd. Der er sikkert mere end en håndfuld herinde i dette rum, der kan, men jeg som officer, som soldat og som borger kan ikke. Det behøver jeg heller ikke – for jeg kender essensen i dem. Jeg ved, hvad de handler om. Jeg ved, hvorfor de findes, og jeg ved, hvorfor de skal respekteres og beskyttes.

Dét er i virkeligheden dybt egoistisk, for menneskerettighederne handler om mig – mine rettigheder. De skal sikre, at mine sønner og mine bonus-børn kan leve i frihed og i sikkerhed. Uden frygt og uden at føle sig mindre værd end andre.

De sikrer mig, at jeg ikke bliver udsat for overgreb, hvis jeg bliver overladt i andres varetægt.

Men de hjælper mig også med at opføre mig ordentligt – anstændigt. Essensen af menneskerettighederne ER selve kernen i vores etiske kompas.

Når vi lever beskyttet af disse rettigheder, fylder de ikke så meget i hverdagen. Vi tager dem for givet, og det er faktisk hele meningen med dem.

Dér, hvor de for alvor får betydning, er i de situationer, hvor vi som mennesker får eller påtager os et medansvar for andre mennesker. Det kan være skolelæreren, der stiler imod at behandle alle sine elever på lige vilkår.

Slide: Skolebørn

Det kan være politibetjenten, der tilbageholder en borger. Eller det er den måde, vi behandler de svageste i vores samfund på.

Velfærdsstaten handler om menneskerettigheder. Folkestyret handler om menneskerettigheder. Og når vi som demokrati sender soldater ud til fremmede lande er det næsten altid med begrundelsen om, at det handler om at sikre andres krav på at blive behandlet i overensstemmelse med netop disse menneskerettigheder.

Det er i dag Den Internationale Menneskerettighedsdag – en dag hvor det giver mening at foretage en status på menneskerettighederne.

Det er rimeligt at vi også i dag kigger på os selv og hinanden i VORES fællesskab – foretager en status på, hvordan vi selv behandler hinanden og de mennesker, vi har et medansvar for.

Vi har i de seneste ti år kæmpet hårdt – ydet store ofre. For mange af mine kolleger i både Danmark, i Irak, i England, i USA eller i Afghanistan har prisen været høj – for mange soldater og civile har prisen i denne kamp været ultimativ.

Slide: Ødelagt by

Det er værd at minde os selv – og hinanden – på, at det var en fælles beslutning, at vi i Danmark valgte at deltage i krigene i Irak og i Afghanistan. Vi ville skabe demokratier – og vi ville sikre, at respektfuld accept af menneskerettighederne blev en selvfølge i de demokratier, vi skulle hjælpe med at etablere.

Vi havde håbet på – og regnet med – en nem overgang til demokrati, når først den indledende kamp var overstået, og fjenden én gang for alle var blevet nedkæmpet.

Det var en opgave, vi skulle løse i fællesskab – sammen. Den fælles beslutning forpligter.

Og måske især nu – hvor vi i stedet for en klar militær og politisk sejr – står tilbage med behovet for en erkendelse af, at vi bliver nødt til at revurdere, hvorvidt den nuværende militære udenrigspolitik virkelig er den rette vej at gå.

I stedet for billeder af danske soldater omgivet af taknemmelige irakere og afghanere. I stedet for billeder af succesfuld dansk genopbygning af nødvendige infrastruktur – står vi tilbage med bevidsthed om, at vi i hvert fald i nogle situationer fejlede.

Vi svigtede vores allierede – de irakiske tolke og deres familier. Vi magtede kun modvilligt at tage hånd om dem og hjælpe dem i sikkerhed – men langt de fleste af disse familier sidder i dag isolerede – uden for vort fællesskab – uden skyggen af dansk vilje til at hjælpe dem med at blive en del af ”os”.

Slide: Tolke

De afghanske tolke – som er i akut livsfare – mødes ikke af velfortjent taknemmelighed og udstrakte hænder, men af tavshed og nedladdenhed og med devisen: ”De må klare sig selv – de må blive i deres hjemlande for dér at kæmpe videre”.

Vi står også tilbage med bevidstheden om at vi – mig selv som officer – valgte at gøre os selv til medskyldige i at have forbrudt os imod netop de internationale konventioner, som vi fortalte hinanden, at vi tog i krig for at håndhæve.

Jeg vil fra mit udgangspunkt forsøge at beskrive to centrale problemstillinger, som måske viser os den reelle status på, hvordan vi – i vores demokratiske fællesskab – forvalter menneskerettighederne og de konventioner, som vi bygger vores samfund på.

De to ting jeg vil tale om er:

Slide: Konventionsbrud

1. Dansk Konventionsbrud i Irak. Jeg vil give mit bud på, hvordan og hvorfor, jeg tror, at vi havnede dér?

Og så vil jeg gerne bede jer om at hjælpe mig med fremadrettet at sætte et nødvendigt og fælles fokus på:

2. Den manglende politiske vilje til her i landet at sikre, at whistleblowere kan ydes fuld beskyttelse imod repressalier.

Det er min påstand, at whistleblowere er nødvendige for det demokratiske samfund – en forudsætning og et eksempel på, at den enkelte borger forpligter sig overfor fællesskabet og om nødvendigt siger fra overfor misbrug og ulovligheder.

Det er direkte demokrati.

Slide: Bill Binney

Vi har i de seneste år oplevet, hvordan whistleblowere og deres afsløringer er blevet en del af en global dagsorden. Det er ikke tilfældigt. Sidste gang verden for alvor talte om whistleblowere var i den afgørende sidste fase af Vietnamkrigen.

Dengang var afsløringerne, at de amerikanske styrker i Vietnam havde forbrudt sig imod konventionerne, og whistleblowere dokumenterede for os, at politikerne ikke talte sandt, når de påstod, at man var lige ved at vinde krigen.

Slide: My lai-massakren

Måske er det selve krigen, der skaber behovet for whistleblowere og effektivt tvinger den enkelte til at sige fra?

For det er i krigen, vi for alvor udfordres på etik – på vores demokratiske værdier.

Det er i krigen, at menneskeliv mistes ... og det er i krigen, at vi som mennesker har størst behov for at kunne se og følge vores politiske ledere.

Krig handler om følelser. Krig handler om værdier. Krig viser os, hvem vi er som mennesker – i virkeligheden – i fællesskabet – for os selv – og over for andre.

Her i landet fejrer vi kampen for menneskerettigheder. Vi tager afstand fra vold og overgreb.

Vi fejrer hvert år den 4. maj befrielsen efter fem års tysk besættelse og minder hinanden om, at også vi har været prisgivet andres nåde.

Slide: Mindelunden

Vi lærte i Anden Verdenskrig, at frihed koster, og at der altid skal kæmpes for den. Vi har siden vidst, at vi skal være opmærksomme på, at vi ikke gentager dén udvikling, der resulterede i verdenskrigen og i de millioner af ofre.

Vi er på vagt over for faretegnene. Vi kan genkende de nazistiske og fascistiske symboler – og ved, at den slags ikke igen må slå rod blandt os.

Men historien har det med at ændre fremtoning – intet fremstår som før. Vi fortæller hinanden, at vi lige nu står i en helt ny – ganske særlig situation.

Men alligevel er konsekvenserne, mekanismerne og virkeligheden for ofrene næsten præcis som dengang. Vi er på mange måder havnet netop dér, hvor vi lovede hinanden, at vi ikke ville være.

Vi siger, at vi som nation altid respekterer menneskerettighederne. Men præcis som i både 1938, hvor tyske jøder der flygtede til Danmark, blev sendt retur, og præcis som i 1945, da tyske civile flygtede fra krigens rædsler, mødes flygtninge, der søger vores beskyttelse og hjælp, også i dag med iskold afvisning.

Slide: Flygtninge

Vi giver dem, vi ikke kan sende hjem, rædselsfulde forhold – for så kan de lære, at de ikke skal komme til os for hjælp. De skal ikke have del i vores fælles værdier – og de skal for enhver pris holdes uden for fællesskabet.

Vi vælger endda, at de ikke skal have krav på hverken frihed eller lighed. Vi vil ikke garantere, at flygtningebørn kan genforenes med deres forældre. Vi er – præcis som vi var i '38 og '45 – helt blinde for verden omkring os.

Vi vælger at ignorere, at nogle af de flygtningene, der kommer til os, blandt andet er en direkte konsekvens af, at vores politikere tilsyneladende har glemt, at udenrigspolitik er langt mere end blot automatisk at sende militære styrkebidrag som svar på enhver udenrigspolitisk krise.

Og hvis vi som borgere er kritiske over for et politisk ønske om at engagere os militært i fremmede lande, så hentes referencerne til Anden Verdenskrigs lidelser straks frem.

En irakisk diktator gøres til en moderne Hitler. Lande benævnes som en del af "ondskabens akse", og Så er alle straks med, for ingen ved sine fulde fem kan være uenige i, at en moderne Hitler skal bekæmpes. Det er ikke længere et valg. Det er ophøjet til national nødvendighed. En demokratisk pligt.

Slide: FN

Som medlem af FN er vi forpligtet til – oprigtigt og med al styrke – at efterleve menneskerettighederne som nedfældet og vedtaget af FN.

Under den kolde krig fra 1945 til 1991 blev der med henvisning til menneskerettighederne rejst kritik af forholdene for systemkritikerne i det daværende Sovjetunionen. FN blev støttet og respekteret af den vestlige verden, og Sovjetunionen forbedrede forholdene for interne kritikere. Der var enighed om, at FN havde en afgørende rolle at spille.

Den 11. september 2001 ændrede imidlertid grundlæggende på dette.

Slide: George Bush

Den daværende amerikanske præsident, George Bush Jr., erklærede efter angrebene i New York og Washington – over for en chokeret verden – at verdens nationer nu blev nødt til at vælge side. Enten var man med USA, eller også var man imod. Det var enten eller – ukritisk og hele vejen.

Man lod forstå, at hvis FN ikke ville godkende de amerikanske krav, ville USA samle en alliance af villige, som uden om FN ville handle – i fællesskab. Det var en ganske særlig begivenhed, som krævede ganske særlige beføjelser

Terroristerne blev imødegået med al den militære styrke, som alliancen kunne mobilisere – og fordi terroristerne ikke var organiserede i nationale hære, og fordi de dermed ikke havde ratificeret Genève-konventionerne, blev det fremført, at terroristerne derfor heller ikke havde krav på den beskyttelse, som både menneskerettighederne såvel som Genève-konventionerne kunne yde dem. De stod uden for fællesskabet.

Slide: Guantanamo

Guantanamo og de irakiske fængsler i Abu Ghraib og ved Umm Qasr var stederne, der viste, hvad dét i praksis betød. Vejsidebomberne og halshugningerne på live-tv af tilfangetagne amerikanske soldater fjernede de sidste moralske overvejelser om, hvordan tilbageholdte skulle håndteres.

"Lead by example" er helt centralt for, hvordan vi som officerer udfører vores gerning. Det amerikanske eksempel var helt entydigt.

De tilbageholdte var terrorister. De var uden for systemet – og dermed uden rettigheder og beskyttelse.

Slide: Irakiske sikkerhedsstyrker

De nye irakiske sikkerhedsstyrker – udvalgt og uddannet af os i alliancen – valgte med amerikansk accept at videreføre Saddam-æraens retsløse og brutale håndtering af tilbageholdte, som blev behandlet som terrorister, indtil det modsatte var bevist. Det var særlige forhold, der nødvendiggjorde en særlig brutal fremfærd – i fællesskab.

I vores egen nationale anerkendelse af den nye irakiske regerings suverænitet valgte man også – på trods af tydelige advarsler fra den daværende danske ambassadør i Irak – Torben Getterman – fra dansk side at vende det blinde øje til de irakiske torturfængsler. Udtrykket ...

Slide: "De har taget nogle fanger, og det blander vi os ikke i!"

... blev en præcis beskrivelse af den måde, vi som militær alliancepartner valgte at forholde os til den brug af tortur, som vi kunne se og høre, at de irakiske sikkerhedsstyrker benyttede sig af.

Den engelske officer, som sammen med de arabiske stammer under Første Verdenskrig bekæmpede det daværende osmanniske rige i det nuværende Irak, beskrev i sin bog 'Seven Pillars of Wisdom', at man ikke kan lære araberne, hvordan man skal løse en opgave, men at man nødvendigvis må respektere og acceptere, at arabiske problemer løses på arabiske måder.

Dén konklusion blev en helt central læresætning for os i vores opgave i Irak. Dette på trods af, at den, da den dengang blev nedskrevet, var en isoleret lokal erfaring uden hverken kontekst- eller konsekvensforståelse.

Uden viljen til at erkende, at disse 80 år gamle observationer måske ikke nødvendigvis var den rette måde at forholde sig til aktuelle irakiske sikkerheds- og menneskerettighedsspørgsmål på – kom Lawrence of Arabias betragtninger til at danne en væsentlig del af grundlaget for det, der definerede vores praktiske samarbejde med de nyopstillede irakiske sikkerhedsstyrker.

Tortur.

Sekterisk udrensning og forfølgelse.

Og retsløs tilbageholdelse.

... blev den virkelighed, vi som danske soldater tavse accepterede og støttede.

Det var – fortalte vi hinanden – en arabisk løsning på et arabisk problem.

Slide: Arabisk løsning på et arabisk problem

Som alliancepartner kiggede også vi i retning af, hvordan de amerikanske styrker i Irak agerede i forhold til de irakiske sikkerhedsstyrker. Og hver gang, der blev stillet kritiske spørgsmål til behandlingen af tilbageholdte, var standardsvaret:

"Hvis vi ved at benytte moderat tortur kan forhindre et nyt angreb i stil med angrebene i USA den 11. september, bør det så ikke være en pris, vi må være villige til at betale?"

Komplekse problemstillinger blev reduceret til éndimensionelle: "for eller imod"-valg.

Der var advarsler. Der var kritikere ... og vi hørte dem – højt og tydeligt.

Det er muligt, at direkte formelle advarsler blev sendt til ledelsen af den danske kampgruppe. Det er muligt, at advarslerne blev sendt direkte til den danske militærjurist hos os i Basra. Men uanset, så nåede advarslerne kun frem som en ordre om:

Slide: "Ikke at blive inddraget i den fysiske del af tilbageholdelse af tilfangetagne"

Der var ingen yderligere indskærpelse om at standse eller gribe ind over for overgreb.

Slide: "De har taget nogle fanger, og det blander vi os ikke i!"

Det var bekvemt, det var nemt, det var i respekt for irakerne og deres nye selvbestemmelse.

Men det var i direkte modstrid med både international lov, konventionerne og det nøje udfærdigede juridisk-militære grundlag, som var fundamentet for den danske indsættelse i Irak.

Som soldater manglede vi reel politisk vejledning. Vi manglede politisk lederskab.

Man overlod det politiske ansvar for samarbejdet med irakerne til den på stedet værende militære chef og til de militære stabe i Danmark.

Det overordnede hensyn var tydeligt: Man ville for enhver pris undgå at blive medansvarlig for de irakiske sikkerhedsstyrkers massive overgreb på tilbageholdte og civile.

Slide: Medansvar

Man valgte fra dansk side en militær løsning på et politisk problem. Og når det er dét, man vælger, så FÅR man en militær løsning på et politisk problem.

Vi soldater er praktikere. Vi vælger praktiske løsninger – med fokus på fællesskabet. Vi ledte efter politisk ledelse. Vi søgte en politisk retning og et politisk medansvar.

I stedet oplevede vi, at vores regering nægtede at rejse kritik af den amerikanske behandling af tilbageholdte på Guantanamo. Vi så, at i praksis trumfede den blinde og ukritiske allianceaftale alle konventioner.

Reglerne for os – soldaterne på jorden – var faktisk fuldstændig klare: Vi var bundet af Genève-konventionerne, menneskerettighederne og den enkelte borgers ret til vores beskyttelse.

Slide: Genève-konventionerne

Der stod tydeligt – og helt entydigt – at vi som danske soldater havde pligt til at gribe ind og standse overgreb og tortur overfor tilbageholdte og irakiske civile. Det var ikke til diskussion – det var en skriftlig ordre.

Når vi alligevel valgte ikke at gribe ind, var det – som jeg ser det – fordi vi som soldater blev sat til at lave det, som vi selv definerede som "real-politik". Vi forsøgte at handle i loyalitet og i overensstemmelse med de signaler, som vi via medierne og via overordnede direktiver fra forsvarsministeriet modtog fra de ansvarlige politikere.

Man ville for enhver skyld undgå en situation – en mediemæssig katastrofe – som den, der fulgte i kølvandet på afsløringerne af amerikanske overgreb og mishandling af tilbageholdte i det amerikanske ledede Abu Ghraib-fængsel.

Slide: Abu Ghraib

På holdet før os havde man hjemsendt en kollega efter beskyldninger om hårdhændet behandling af tilbageholdte. Holdet før os havde valgt en militær løsning til opgaven, som de så den – og havde betalt en høj pris for dét valg.

Ingen af os ønskede at havne i en tilsvarende situation – og vi ville for vores egen og for forsvarrets skyld gå meget langt for at sikre den folkelige opbakning til vores indsats i Irak – negativ omtale skulle undgås for enhver pris.

Det var således både militært og politisk berøringsangst overfor fangehåndtering – det tacklede vi i den danske kampgruppe ved at fortælle os selv og hinanden, at ”de har taget nogle fanger, og det blander vi os ikke i”.

Slide: ”De har taget nogle fanger, og det blander vi os ikke i!”

Det var selvfølgelig helt forfejlet. Vores militærjurister var ikke dygtige nok til at fastholde fokus på vores indsættelsesgrundlag – vores ’rules of engagement’.

Slide: Rules of engagement

Vores chefer var ikke stærke nok til at gribe ind overfor de irakiske sikkerhedsstyrker, og vores politikere ikke insisterende nok til at påtage sig en ledende rolle i forbindelse med indsættelse af det danske styrkebidrag. Vi lod hensynet til vores samarbejdspartnere, hensynet til fællesskabet og behovet for at undgå selv at komme i problemer – overskygge de klare retningslinjer, som var grundlaget for vores arbejde i Irak.

Det blev den irakiske civilbefolkning, der kom til at betale prisen. Vi lovede dem, at vi ville garantere et opgør med Saddam-æraens brutalitet og sekteriske forfølgelse af kulturelle og religiøse mindretal – og de stolede på os.

Det værste var vel egentlig ikke, at vores gode intentioner om respekt for fællesskabet druknede i misforstået hensyn overfor de irakiske sikkerhedsstyrker. Det værste var, at vi valgte at lukke øjnene – selv når overgreb blev udført lige for øjnene af os.

Slide: Green desert

Vi vidste udmærket, at det, der foregik, var i strid med menneskerettighederne. Vi vidste, at det var i strid med internationale konventioner. Vi glemte, at hele vores legitimitet var forankret i, at vi var anderledes end dem, der for rullende kameraer halshuggede tilfangetagne amerikanske og irakiske soldater.

I stedet for at forklare den danske befolkning, hvor kompliceret og vanskelig en opgave vi forsøgte at løse i Irak, valgte vi – for at sikre folkelig opbakning – at fortælle historier om forældreløse hundehvalpe og om soldater hjemme på orlov. Vi forsøgte som myndighed bevidst at påvirke den hjemlige politiske debat for at sikre vores egne interesser.

Slide: Hensynet til forsvarrets anseelse og troværdighed blev det styrende

Rapporter om mishandling af tilbageholdte blev forfalskede, så de passede til de officielle meldinger fra den danske kampgruppe.

Som officerer svigtede vi dermed helt grundlæggende vores moralske og etiske forpligtigelser – både overfor den irakiske civilbefolkning, men også overfor vores egne soldater.

Vi tvang os selv og hinanden til at blive medskyldige i konventionsbrud. Vi beordrede vores egne soldater til ikke at gribe ind, når de så overgreb.

Slide: Human rights are international moral and legal norms that aspire to protect all people everywhere from severe political, legal and social abuses. Human rights are the right to freedom of religion, the right to a fair trial when charged with a crime, the right not to be tortured.

Bagefter var vi ikke modige nok til at indrømme, at vi havde begået fejl. Vores politikere svigtede os ved ikke at forpligte os på at fortælle sandheden. I stedet for at insistere på at få – eksempelvis sagen om overgreb på civile i forbindelse med operation Green Desert i 2004 – efterforsket af en uafhængig myndighed, som vi er forpligtede til igennem Genève-konventionerne, valgte vores politikere ikke blot at medvirke til løggen, men de valgte også aktivt at besværliggøre enhver uvildig undersøgelse af de faktiske forløb.

Og i dag – 11 år efter – forsøger danske myndigheder og politikere stadig med al magt at forhindre de irakiske ofre i at få deres sager undersøgt og vurderet af danske domstole – for fællesskabets skyld naturligvis.

Man har foretaget et bevidst politisk valg om, at man ikke ønsker at lære af de ti års krig, i stedet for en helt naturlig og nødvendig evaluering er det i stedet løggen, der er blevet Irak-krigens eftermæle. Vores løgn, politikernes løgn, Danmarks løgn.

Slide: Whistleblowere

Da den amerikanske præsidentkandidat Barak Obama blev valgt, fortalte han hele verden – og dermed også Danmark – at:

Slide: "The American people want to trust in our government again – making government accountable to the people is the cause of this campaign."

Det lød rigtigt – og det lød oprigtigt.

Det gjorde det også, da socialdemokraten Nick Hækkerup var oppositionspolitiker, og da han proklamerede, at sager som fangesagen og eventuelt dansk medansvar for tortur i Irak med alle rådige midler skulle undersøges:

Slide: "Vi vil vende hver en sten"

Det lød rigtigt – og det lød oprigtigt.

Fra politisk side lød det, at den danske deltagelse i både Irak og Afghanistan skulle undersøges, og at whistleblowere som Frank Grevil var "den bedste kilde til information omkring svindel, magtmisbrug og lovbrud i den offentlige forvaltning".

Vi var nogle der – måske naivt, men i hvert fald oprigtigt – troede på det. Vi glædedes os over en tilbagevenden til de folkeretslige principper og en vilje til at stile efter de demokratiske og etiske idealer.

Vi var nogle, der gerne ville hjælpe staten med at insistere på gennemsigtighed.

Statens primære funktion er at beskytte borgerne og sikre, at menneskerettighederne også i praksis efterleves. Staten skal garantere lige og frie rettigheder for alle – uanset religion, kulturel baggrund eller levemåde.

I vores demokrati definerer vi blandt andet vores frihed ud fra retten til at ytre os – til at tænke og mene det, vi hver især ønsker.

Ytringsfriheden er dog ikke en gratis omgang. Man har – i respekt for fællesskabet og i accept af de forskelligheder, der må være i det demokratiske fællesskab – ikke ret til hverken at prædike had, fornærme eller med sin ytringsfrihed begrænse andres umistelige ret til frihed, tanke og levevis.

Som offentlig ansat bliver man på vegne af fællesskabet betroet forvaltningen af fællesskabets handlinger og beslutninger. Man er forpligtet på det lovmæssige grundlag – men også på at varetage den etiske overbygning, som er kendetegnende for vores demokratiske statskonstruktion og for det åbenlyse myndighedsansvar, der følger med det.

Man kan hævde, at man som offentlig ansat faktisk har bestyrket ytringsfrihed – ytringspligt.

Slide: Ytringspligt

Man er forpligtet overfor den politiske ledelse – og dermed overfor hele befolkningen.

Det er særligt vigtigt, tror jeg, at man især er forpligtet på sandheden, når den er ubelejlig for én selv eller står i modstrid med personlige, politiske eller myndigheders interesser.

Slide: Astrid Lindgren har sagt "at når mennesker med magt holder op med at lytte, er det på tide at skifte dem ud"

Og det er naturligvis helt rigtigt set – man kunne også tilføje "... og når offentligt ansatte tier af frygt for repressalier, er dét tegnet på, at dem med magt ER holdt op med at lytte".

Dem – vi på fællesskabets vegne – betror opgaven med at overholde vores nationale og internationale forpligtigelser – det gælder både offentlige myndigheder såvel som store virksomheder – må som modydelse for dét mandat og den tillid, der gives dem, acceptere og respektere, at gennemsigtighed og viljen til at facilitere en uvildig undersøgelse, når dette kræves, følger med.

I stedet for oprigtigt at stille imod at sikre denne gennemsigtighed opleves det også her i Danmark, som om staten og myndighederne i stigende omfang lukker sig om sig selv.

Dem, vi som borgere vælger til at forhindre netop dette, vores folkevalgte politikere, opleves oftere og oftere som dem, der netop bruger ressourcer på at facilitere en stigende lukkethed.

Helt forfejlet opfattes "møjsager" tilsyneladende som problematiske for vores politikere – og de påtager sig beredvilligt rollen som myndighedernes beskyttere – og i nogle tilfælde som "partners in crime".

Man accepterer i centraladministrationen "nødløgnen" og signalerer derved accept af "nødløgne" på alle niveauer.

Slide: Nødløgn

Myndighedernes sandhedsforpligtigelse overfor politikere og befolkning udvandes – og forkastes.

Og det er netop i de forhold, hvor magten bliver uigennemsigtig, at whistlebloweren har sin berettigelse.

Slide: Frank Grevil

Da den tidligere efterretningsanalytiker Frank Grevil i 2005 blev dømt for at have forbrudt sig imod sin tavshedspligt, var der rent juridisk ikke umiddelbart noget at komme efter. Men Grevils sag – sammenholdt med min sag, hvor jeg blev forsøgt idømt 6 måneders fængsel for en teknikalitet – viser os, at også i Danmark er myndigheder og politikere villige til at gå lang udoover de beføjelser, som deres positioner giver dem, for at beskytte egne interesser og politiske dagsordener.

Den tavshedspligt, som Frank Grevil blev dømt for at have forbrudt sig imod, er skabt for at beskytte nationale sikkerhedsinteresser – og ikke for at tjene som værktøj til at beskytte misbrug og løgne.

I min egen sag blev jeg sigtet – og dømt – for ikke at ville oplyse, hvem der havde givet mig et videobånd, som dokumenterede ikke blot overgreb, men også det danske medansvar.

Påstanden var, at man ikke kunne rejse en sag uden at kende identiteten på dén person som havde givet mig båndet. Men når jeg læser auditørens afhøringsrapporter kan jeg se, at fire andre officerer bekræfter min påstand. De afhøringsrapporter, som kunne bevise, at ét ekstra navn ikke ville have nogen betydning for en eventuel efterforskning og dermed gøre retssagen imod mig irrelevant, blev jeg nægtet adgang til – med henvisning til hensynet til fremmede magter.

Slide: Hensyn til fremmede magter

Det er ikke lighed for loven – og det er i strid med menneskerettighederne.

Det klassiske whistleblower-dilemma er ofte et spørgsmål om, hvorvidt man vil gøre sig selv til medskyldig, tie stille og forblive i sikkerhed ELLER tale og offentliggøre ulovligheder og udsætte sig selv for forfølgelse og repressalier.

For virkeligheden i whistleblower-sagerne er, at det i næsten alle sager bliver en situation, hvor det er whistlebloweren – med yderst begrænsede ressourcer – der står overfor staten med dens næsten ubegrænsede ressourcer. Det forhold er ikke kun unfair – men også i strid med principperne for lighed for loven. Staten træder udenfor fællesskabet – hæver sig over loven.

Det vil sige, at så længe staten ikke insisterer på at ville facilitere whistleblowerne, men i stedet – som nu – vælger at bruge alle ressourcer – inklusiv uklare detaljer i lovgrundlaget – for at kue os til tavshed, er dét et politisk valg, som viser vores politikeres sande demokratiske sindelag.

Hverken Frank Grevil eller jeg havde problemer med at acceptere den militære tavshedspligt. Vi vil gerne beskytte statens interesser og hensynet til vores alliancepartnere, men ingen af os havde skrevet under på at ville medvirke til konventionsbrud eller vildledning af folkestyret.

Ingen af os havde givet tilsagn om, at staten – efter for godt befindende – havde ret til med al magt at forsøge at ødelægge os som mennesker, fratage os vores livsgrundlag, stemple os som kriminelle og – ved ikke at sikre os anonymitet – blotte os for en vilkårlig personhætz, som effektivt fratager os alle fremtidige jobmuligheder.

Det er hårdt at vælge dén vej – unødvendig hårdt – og dét er et politisk valg, at det skal være sådan.

Den voldsomme behandling og den konsekvente afvisning af at ville beskytte whistleblowere har kun ét formål: at statuere eksempler. Det er intimidering af andre potentielle whistleblowere.

Slide: Dét er signalpolitik – og dét er et bevidst valg

Der vil altid ske fejl. Det kan ikke undgås. Men indtil vi får taget et opgør med "nødløgn"-kulturen, må vi i mellemtiden arbejde for, at der skabes en ramme, hvor oplysninger om misbrug eller lovbrud kan håndteres og efterforskes, uden at medarbejderen behøver frygte for repressalier.

Vi skal fjerne muligheden for at dem, der gør opmærksom på lovbrud, ender som ofre for statens, myndighedernes eller virksomhedernes ønske om at statuere eksempler i håbet om at skræmme andre fra at sige fra.

Når vi accepterer, at staten kan benytte frygt som redskab, accepterer vi, at ytringsfriheden i virkelighed er begrænset. Enhver kan selvfølgelig sige, hvad han mener og tænker, så længe man er villige til at acceptere omkostningerne. Staten forbeholder sig retten til at statuere eksempler, men en stat, der intimiderer sin egen befolkning, genkender vi straks som udemokratisk.

Slide: Frygt

Det er en demokratisk nødvendig opgave at beskytte whistleblowere. Dét er omsorg for folkestyret – og det er præcis den opgave, staten på vegne af fællesskabet skal løse. Ytringsfrihed er en ret – en menneskeret.

Efter 14 års krig står vores demokrati netop nu reelt overfor en skillevej. Det er min påstand, at der må vælges.

Vil vi fortsætte som nu – hvor en permanent krigstilstand har indfundet sig? Eller er vi villige til at overveje et alternativ til den udenrigspolitiske linje, hvor det danske svar på udenrigspolitiske kriser automatisk er at sende et militært styrkebidrag?

Bør vi efter de sidste 14 års resultatløse krige – med talløse ofre – ikke overveje, om vi som nation selv skulle begynde at insistere på, at vi og vores alliancepartnere vender fuldt og helt tilbage til FN-sporet?

Bør vi ikke efter 14 år med Guantanamo og irakiske torturfængsler overveje, om ikke FN fremadrettet bør være vejen frem for at garantere grundlæggende menneskerettigheder for alle – også vores modstandere?

Og bør vi som befolkning ikke erkende, at vi som fællesskab har brug for igen at kunne have tillid til, at vores myndigheder og politikere – på vegne af fællesskabet – oprigtigt søger at fortælle sandheden – også når den er ubejlejlige?

Jeg tror, vi har behov for at standse op – evaluere – og lære af vores fejl. Åben debat og kritisk evaluering af vores militære og politiske engagement i Irak og Afghanistan er nødvendig.

Vi må insistere på, at vi ikke længere vil acceptere "nødløgne" og udenomssnak fra vores myndigheder.

Slide: Håb

Og et godt sted at starte er ved som i dag – med denne pris – at signalere, at whistleblowere skal beskyttes.

Menneskerettighedsprisen er et tydeligt signal til os alle. En opfordring til at sige fra, en opfordring til at insistere på, at menneskerettighederne skal betyde noget – for os – for andre – og for fællesskabet.

TAK